

1. Кузьмін О.Є. *Сучасний менеджмент: Навчально-прикладний посібник*. – Львів, 1995.
 2. Колот А.М. *Мотивація, стимулювання і оцінка персоналу*. – К., 1998. 3. Шарапов О.Д., Терехов Л.П., Сіднєв С.П. *Системний аналіз*. – К., 1993.

УДК 336.414+338.962::338.921

Е.Ю. Винницький, І.В. Алексєєв*

СКБ “Дністер”,

*Національний університет “Львівська політехніка”,

кафедра економіки, фінансів та обліку

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ ПОВІЛЬНОГО ФОРМУВАННЯ ПФГ В УКРАЇНІ

© Винницький Е.Ю., Алексєєв І.В., 2001

Розкрито основні тенденції створення та розвитку промислово-фінансових груп в зарубіжних країнах, етапи їх існування в Україні, зі всіма недоліками, та запропоновано деякі альтернативні виходи із ситуації, в якій знаходяться підприємства, фінансові та банківські установи, що можуть утворити промислово-фінансові групи в Україні.

The article tells us about main trends of creation and development of industrial-financial groups in foreign countries, covered phases of their existence in Ukraine, with all positive and negative features. The article also proposes some alternative ways out of the situation industrial-financial groups are in.

Протягом 20-го століття на теренах України двічі змінювалася економічна орієнтація. Перша докорінна зміна сталася під впливом революції сімнадцятого року, коли відбувся стрімкий перехід від ринку в напрямку централізованого планування та управління. Друга зміна триває останні десять років, коли відновлюються ринкові засади організації економічного життя. Проте можна констатувати, що Україна поринула в ринкову стихію, де, начебто, кожний суб'єкт господарювання виживає поодиночі. Проте спільні зусилля багатьох іноземних компаній, переважно об'єднаних у корпорації, за участю різних за своєю спеціалізацією підприємств, кредитних та фінансових установ та організацій, дають значно більшу віддачу на кожну інвестовану грошову одиницю. Більше того, незважаючи на ринковий характер економіки, на перше місце повинні бути поставлені питання зміцнення державного регулювання економічних процесів, підвищення ефективності використання державної власності в структурах із державною участю в акціонерному капіталі.

Перспективною альтернативою галузевій системі керування є взаємодія уряду з потужними промислово-фінансовими групами (ПФГ). Адже ПФГ є прекрасним інструментом для державного впливу на підприємства та фінансово-кредитні установи. Учасники реалізують певну програму, а держава забезпечує їм економічне, науково-технічне сприяння.

Сьогодні потрібно повною мірою використовувати спроможність ПФГ бути зацікавленим провідником економічної політики через участь у державних та регіональних програмах, довічне керування пакетами акцій, що знаходяться у власності держави, широку інвестиційну діяльність. Об'єднання типу ПФГ можуть відіграти важливу роль у

підвищенні керованості у провідних господарських комплексах, що сприяють вирішенню стратегічних проблем на пріоритетних для нашої економіки напрямках. За допомогою промислово-фінансових груп можна забезпечити: по-перше, скорочення обсягів передоплат продукції, що є внутрішнім оборотом промислово-фінансової групи; по-друге, зменшення рівня передоплат по зовнішніх операціях через підвищення надійності та забезпечення наявності резервів за сумарним потенціалом промислово-фінансових груп; по-третє, зменшити рівень неплатежів, а відповідно й необхідність мати резерви під потенційні неплатежі; по-четверте, можливість створення на основі членів промислово-фінансової групи системи взаєморозрахунків та взаємозаліків; по-п'яте, зменшити час обороту оборотних коштів, що сприяє зменшенню обсягів необхідних коштів.

Проте не слід розраховувати на створення ефективних ПФГ за допомогою указів і постанов “зверху”. Необхідна ініціатива “знизу”. Саме тому у 1996 році був прийнятий Закон України “Про промислово-фінансові групи в Україні” [1].

Саме трактування промислово-фінансових груп подається в законі як об'єднання, до якого можуть входити промислові підприємства, сільськогосподарські підприємства, банки, науково-проектні установи, інші установи та організації всіх форм власності, що мають на меті отримання прибутку, та яке створюється за рішенням Уряду України на певний термін для реалізації *державних програм розвитку* пріоритетних галузей виробництва та структурної перебудови економіки України, включаючи програми згідно з міждержавними договорами, а також виробництва кінцевої продукції. Вони мають діяти на основі Генеральної угоди, причому акцентується увага на тому, що це саме промислово-фінансові групи, а не фінансово-промислові, як в Росії та в інших державах.

Закон приймався в період, коли саме існування ПФГ не було вигідне для будь-яких впливових бізнесових кіл в Україні. Адже мало хто мав достатній капітал для ефективного контролю за таким конгломератом. Саме тому певною мірою проблема прийняття закону про ПФГ перейшла з економічної у політичну площину, і в них не були зацікавлені ні ліві, ні праві. Праві не хотіли, щоб до складу ПФГ, взаємодія учасників яких ґрунтується не тільки на ділових взаємовідносинах, а й на бажанні лобіювати свої інтереси в парламенті, входили потужні зарубіжні підприємства, організації, бо великі гроші передбачають політичний вплив. Ліві настоювали зробити акцент саме на промислово-фінансових групах, а не на фінансово-промислових, маючи на увазі, що серед учасників ПФГ повинні домінувати промислові підприємства, а не фінансові структури.

Бачення ПФГ законодавством України є значно завуженим. Світовий досвід діяльності ПФГ показує, що останні можуть існувати у багатьох видах – як формальні, так і неформальні. Зокрема, в Японії існують горизонтальні, вертикальні субконтрактні та веритикальні дистриб'юторські ПФГ [2].

Перший вид ПФГ представляють 20–40 потужних компаній із різноманітних галузей промисловості. Кожна фірма є тримачем невеликого відсотка акцій інших компаній. Оскільки компанії належать до різних галузей, ця форма ПФГ називається горизонтальною. Учасники ведуть загальні справи, це є ключовим елементом в їх взаємовідносинах. Регулярно проводяться зустрічі дорадчого характеру на рівні президентів компаній для обговорення спеціальних ділових проєктів. Серед таких компаній – Мицуї, Міцубісі і Сумітомо.

Вертикальні субконтрактні ПФГ основані на субконтрактних відносинах виробників. Це особливо типово для автомобільної та електронної промисловості. Такі ПФГ мають вигляд піраміди, в основі якої знаходяться виробники компонентів, а нагорі – складальники

кінцевої продукції, а також компанії, що забезпечують виробництво та реалізацію продукції. У такій групі взаємне володіння акціями не є важливим елементом.

Вертикальні дистриб'юторські ПФГ ґрунтуються на взаємовідносинах “виробник – дистриб'ютор” і представляють іншу – вертикальну ПФГ. Вона є присутня в автомобільній торговій мережі, при продажах бензину й електротехніки. Проте в останньому випадку тісний зв'язок між виробниками і дилерами ПФГ значно послабився, збільшилася роль незалежних дистриб'юторів.

Також і в Україні можна знайти ПФГ, що подібні до японських. Прикладом може бути ВАТ “ЛАЗ”, що має ціле ґроно дочірніх структур, активно співпрацює з ярославським моторним заводом у Росії та французьким “Пежо”, має надійного банківського партнера, яким є СКБ “Дністер”, та страхового в особі СК “ІНПРО”, та цілу низку усталених клієнтів.

Закон України “Про промислово-фінансові групи в Україні” має певні недоліки:

- ПФГ не присвоєно статус юридичної особи, що явно ускладнює контроль за діяльністю ПФГ з боку держави;

- до складу ПФГ може входити тільки один банк. Але за станом капіталізації грошових коштів фактично жоден з існуючих українських банків, кількість яких постійно скорочується, не буде спроможний сприяти реалізації кінцевої продукції ПФГ в обсязі, визначеному законом України, в еквіваленті 100 млн. доларів США. Питання кількості банків, що мають входити до складу ПФГ, є найактуальнішим сьогодні, коли “короткі” гроші дають все менший дохід, коли зменшується облікова ставка НБУ, зменшується середня процентна ставка по кредитах (як у гривнях, так і в доларах США), падає вартість грошей на міжбанківському ринку, а, отже, падає рівень доходів, отримуваних банками від кредитних операцій. В таких умовах банки будуть шукати нові нетрадиційні довгострокові ринки вкладення коштів. Дуже важливо не пропустити момент й спрямувати ресурси у потрібне русло [3];

- доволі широкий спектр галузей, в яких не можуть бути створені ПФГ.

Саме існування ПФГ передбачає (за прикладом Асоціації українських банків – АУБ) створення Асоціації промислово-фінансових груп (АПФГ), що могла б бути створена як інструмент для захисту корпоративних інтересів, просування, вирішення важких, специфічних фінансово-правових питань у парламентсько-представницьких колах. Асоціація покликана вирішувати серйозні стратегічні задачі, усіляко сприяти підготовці та реалізації масштабних інвестиційних проектів. Вона не повинна робити ставку на надходження з бюджету. Наприклад, можна розробити положення про інвестиційні фонди, утворювані при центральних компаніях, що дасть можливість акумулювати кошти для реалізації інвестиційних проектів [4].

Оскільки створення ПФГ спроможне вирішувати задачі народно-господарського масштабу, важливо узгоджувати існування ПФГ з державними та регіональними програмами, щоб кошти, зароблені групами, працювали на економіку регіону, а не переправлялись кудись, зокрема за кордон. Важливим є усіляке сприяння з боку держави щодо функціонування промислово-фінансових груп. Пропонується:

- передавати у комерційне чи трастове управління промислово-фінансові групи, тимчасово закріплюючи за ними державні пакети акцій підприємств-учасників промислово-фінансових груп;

- зараховувати заборгованості підприємства, акції якого реалізуються на інвестиційних конкурсах, в обсяг інвестицій, передбачених умовами конкурсу для промислово-фінансової групи – покупця;

- надавати державні гарантії для залучення різного роду інвестиційних ресурсів, зокрема із застосуванням механізму застави.

Ці заходи необхідно швидше розглядати як заходи із стимулювання створення та збільшення промислово-фінансових груп, ніж як дійсні способи підтримки їх розвитку. Як додаткова підтримка можуть виступати:

- видача державних гарантій по цінних паперах, що випускають промислово-фінансові групи;

- надання прав на пришвидшену амортизацію основних фондів;

- надання пільг на операції з цінними паперами.

Водночас при недостатньому розвитку трастового законодавства передача в траст пакетів акцій може призвести до затяжних організаційно-управлінських дебатів між учасниками групи, а державні гарантії для залучення іноземного інвестора, та ще й при нестабільній політичній ситуації, навряд чи можна вважати істотними, адже останній напевно, маючи альтернативу, віддасть перевагу гарантіям солідного банку з хорошим іміджем. На внутрішньому ринку, за умов недостатньої капіталізації ресурсів, спостерігатиметься постійна їх нестача. Основним завданням слід вважати створення сприятливих умов для фінансового та науково-технічного змагання вітчизняних промислово-фінансових груп з їх зарубіжними конкурентами, що вже мають значний напрацьований досвід кооперативної роботи у такому конгломераті. Певною мірою реалізація названих, а також багатьох інших важливих аспектів розвитку ПФГ може бути успішною лише за умови впровадження відповідної державної цільової програми [5]. Лише державна програма, відповідним чином затверджена виконавчими, а можливо й законодавчим органом влади, буде сприйматися і суспільством і діловими колами України як законна, таке, що має право на майбутнє. Тим більше потрібна національна програма створення ПФГ, оскільки участь у цих групах мали б взяти українські підприємства та банківські структури. Саме через державну програму органи державної влади та управління можуть ефективно впливати на процеси, пов'язані з промислово-фінансовими групами, а також здійснювати регулювання визначених сфер економіки.

З усього вищесказаного можна зробити висновок про важливість та актуальність проблеми створення ПФГ, про необхідність переосмислення самого бачення ПФГ в сучасних умовах та про необхідність значного доопрацювання законодавства для забезпечення нормальної діяльності ПФГ.

1. Закон України "Про промислово-фінансові групи в Україні". 2. Онда Хісао. *Фінансово-промислові групи: довгострокові ділові взаємовідносини* // *Маркетинг*. – 1997. – № 2. – С. 3. 3. Fisher O. *Transnational corporations. Eastern Europe. Internet resources*. 4. *The Economist*. "Survey of International corporations", 8 March 1996. 5. Алексєєв І.В. *Стратегії розвитку підприємств і державне регулювання економіки*. – К., 1998. – 204 с.

УДК 378.001.331024

Р. Патора

Суспільна вища школа підприємництва і управління, м. Лодзь, Польща

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В ПРОПОЗИЦІЇ ПРАЦІ

© Патора Р., 2001

Аргументовано тенденції зростання рівня освіти і професійної кваліфікації працівників у Польщі та показана позитивна динаміка зайнятості в пріоритетних сферах сектора послуг, таких як торгівля, транспорт, фінанси, страхування, освіта, охорона здоров'я тощо.

Tendencies of increasing of an educational level and professional qualification of workers in Poland are argued in the article. Positive dynamics of engagement in priority sphere of services, such as trade, transport, finance, insurance, derivation, public health services and so forth.

Ринкова трансформація економіки Польщі радикально вплинула на стан та динаміку ринку праці, насамперед на пропозицію праці. У 90-х роках відбулися позитивні зміни структури працівників за рівнем освіти (табл. 1) [1, 2].

Таблиця 1

Структура працівників за рівнем освіти в Польщі в 1993–1998 рр., %

Рівні освіти	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Вища	10,5	11,1	11,4	11,6	12,0	13,0
Післяліцейна; середня професійна	25,5	27,2	27,9	28,2	28,8	29,5
Середня загальноосвітня	7,0	6,3	6,0	6,0	6,2	6,1
Основна професійна	32,2	32,9	33,5	34,0	34,5	34,5
Основна і неповна основна	24,8	22,5	21,2	20,2	18,5	16,9

З даних табл. 1 зрозуміло, що за розглянуті роки в загальному обсязі працівників збільшилась частка осіб з вищою, а також післяліцейною і середньою професійною освітою. Натомість зменшилась частка працівників із середньою загальною освітою, що можна пояснити продовженням цими особами навчання у вищих або післяліцейних школах для отримання більших знань і професійної кваліфікації.

Слід також зауважити, що серед працівників домінують працівники з основною професійною освітою (1/3 загалу працюючих в досліджених роках). Це є істотною проблемою для польського господарства, враховуючи, що основна професійна освіта не дає безпосереднього доступу до вищої освіти, а надто велика частка професійних кваліфікацій була отримана у неконкурентній економічній системі.

Позитивним явищем є зменшення кількості осіб з основною і неповною основною освітою у популяції працівників. Ці тенденції повинні спостерігатися і в майбутньому у зв'язку з досить значною часткою працівників у віці 55–64 роки (більше ніж 48 % у 1997 році) і падінням попиту на некваліфіковані кадри.

Зміни в структурі працівників слід оцінювати позитивно. Адже за аналізовані роки збільшилась сукупна частка осіб з вищою і середньою освітою (зокрема післяліцейними) з 43 до 48 %, натомість зменшилась сукупна частка осіб з основною професійною і основною освітою з 57 до 51,9 %. Ці зміни свідчать про поступові якісні перетворення в структурі обсягу працівників, які вже відбуваються і які викликані все більшим наданням переваг з боку працедавців особам з вищою освітою і високими кваліфікаціями щодо працівників з низькими кваліфікаціями і знаннями. Самі працівники також розуміють, що їх індивіду-